

Internationale desintegratie

In 1950 bedroeg de gezamenlijke export van de geïndustrialiseerde landen \$36 mrd.; in 1984 was dit \$1310 mrd. Deze spectaculaire groei van de internationale handel (gemiddeld meer dan 10% per jaar) is één van de belangrijkste oorzaken geweest van de geweldige welvaartsstijging die na de tweede wereldoorlog in de geïndustrialiseerde landen is gerealiseerd. De economieën van deze landen raakten door de onderlinge handelsbetrekkingen steeds nauwer met elkaar verbonden en profiteerden sterk van de voordelen die arbeidsverdeling en specialisatie bieden. Zal deze naoorlogse trend ook in de komende jaren doorzetten of is het tijdperk van toenemende economische integratie voorbij en volgt er nu een periode van desintegratie?

Volgens de bekende Amerikaanse econoom Lester C. Thurow, die onlangs in ons land was, is het laatste het geval. Thurow is er van overtuigd dat we in de komende tien jaar getuigen zullen zijn van een teruggang in economische integratie (1). Hij ziet daarvoor twee redenen. In de eerste plaats ontbreekt het de hoofdrolspelers op het wereldeconomische toneel aan politieke bereidheid en politieke mogelijkheden om tot coördinatie van het monetaire en fiscale beleid en beheersing van de wisselkoersfluctuaties te komen. Bij het huidige niveau van economische integratie is dat noodzakelijk om een goede gang van zaken in de wereldeconomie te waarborgen. In de tweede plaats kampen de VS, Europa en Japan elk met interne problemen die om een oplossing vragen. Gegeven de politieke pressie die op de leiders van deze landen wordt uitgeoefend, valt te vrezen dat zij voor nationale, protectionistische oplossingen zullen kiezen en rechtsomkeer maken op de weg die welvaart heeft gebracht.

In feite ziet Thurow op het gebied van de internationale handel dezelfde dilemma's opdoemen als hij in zijn bekende boek *The zero-sum society* voor binnenlandse economische vraagstukken heeft beschreven (2). Het probleem is dat economische politiek nagenoeg altijd een herverdelend effect heeft en dus winnaars en verliezers kent. In de meeste gevallen zijn er geen vrijwilligers te vinden om de rol van verliezer op zich te nemen en slaagt de politiek er niet in impopulaire maatregelen door te voeren. Ook al heeft een bepaalde maatregel voor de maatschappij als geheel duidelijke voordelen – wanneer er ergens verliezers zijn zullen die de maatregel trachten te blokkeren en de besluitvorming proberen te verlammen. Dikwijls heeft dit verzet succes en kunnen de beoogde positieve effecten niet worden gerealiseerd. We zitten in de „zero-sum society”.

Zo kampt de Amerikaanse economie met het hardnekkige probleem dat de produktiviteitsstijging structureel achterblijft bij die in Europa en Japan. De geweldige technologische voorsprong die de Amerikanen in de jaren vijftig en zestig hadden is verdwenen. Weliswaar ligt op dit moment de arbeidsproductiviteit in de VS nog niet ver achter bij die van de belangrijkste concurrenten, maar men is hard bezig de VS voorbij te streven. De oplossing voor dit probleem ligt voor de hand: verbeter het Amerikaanse onderwijssysteem (dat veel slechter is dan het Europese en Japanse), voer de investeringsquote op (die lager ligt dan bij de concurrenten) vermeerder de R & D-inspanningen en verbeter de kwaliteit van het Amerikaanse management. Maar dat is de lange en moeizame weg. En het is geen oplossing voor degenen die nu hun afzetmarkten en werkgelegenheid zien verdwijnen. Zij eisen beschermende maatregelen voor de sectoren die niet langer concurreren zijn. De politiek ziet zich gedwongen die eisen in te willigen omdat het korte-termijnbelang (de volgende verkiezing) nu eenmaal zwaarder weegt dan de lange termijn. Politici die in het vak willen blijven kunnen zich geen impopulaire maatregelen veroorloven.

In Europa is het probleem de hoge werkloosheid. Terwijl er in de Amerikaanse economie sinds 1970 30 miljoen nieuwe banen zijn geschapen, is de werkgelegenheid in Europa volledig gestagneerd. Het aantal werklozen is in de afgelopen tien jaar voortdurend opgelopen. In de meeste Europese landen ligt het werkloosheidspercentage inmiddels ruimschoots in

de dubbele cijfers. Geen democratie kan zich permitteren dat zo'n situatie lang blijft voortbestaan; er moet iets gebeuren. De oplossing is – op papier – weer simpel: verbeter de werking van de arbeidsmarkt, verander de prijsverhouding tussen arbeid en kapitaal ten gunste van arbeid en stimuleer de effectieve vraag. (Dit laatste moet wel op gecoördineerde wijze gebeuren, want zoals de Franse ervaring heeft geleerd is een solistisch keynesiaans beleid bepaald geen succes.) Maar ook hier duikt weer het politieke probleem op. Liever dan impopulaire maatregelen te nemen om de starre structuur van de arbeidsmarkt te doorbreken en liever dan nationale autonomie prijs te geven, zal men kiezen voor de gemakkelijke oplossing: protectie van sectoren waarin de werkgelegenheid onder druk staat. Dat is politiek veel aantrekkelijker.

In Japan ligt het weer anders. Daar is het probleem dat de economie volledig van de export afhankelijk is. Het gevaar van binnenlandse stagnatie wordt daar afgewend door middel van een extra uitvoerstijging. Zo wordt de werkloosheid als het ware geëxporteerd. Tegelijkertijd wordt de binnenlandse markt door allerlei invoerbarrières afgeschermd. Dit mag vanuit Japans gezichtspunt een succesvolle politiek zijn, bij de handelspartners wekken de geweldige betalingsbalansoverschotten steeds meer wrevel. Als Japan zijn economie niet méér openstelt voor import, zullen steeds meer landen tegenmaatregelen treffen in de vorm van handelsbelemmeringen voor Japanse produkten. Een verdere stap op de weg van het protectionisme.

Als Thurow dan ook nog wijst op het gebrek aan coördinatie van het monetaire en fiscale beleid in de VS, Europa en Japan en het achterwege blijven van een gezamenlijke aanpak om de wisselkoersfluctuaties onder controle te houden, doet het beeld op van een desintegrerende wereldeconomie. Blijkbaar verkiest men het nationale „zero-sum”-spel boven de baten van internationale samenwerking. Kan die patstelling dan op geen enkele manier doorbroken worden? Volgens Thurow zou er een internationale overkoepelende instelling moeten zijn die als taak heeft om de toekomst van het wereldhandelssysteem veilig te stellen. Zo niet, dan gaat dit ten onder in een zee van protectionisme. In het verleden, toen de VS de wereldeconomie domineerden, vervulden zij die rol, maar het Amerikaanse overwicht is verdwenen en bovendien is non-interventie de intellectuele mode geworden. Niettemin hoopt Thurow dat de Amerikanen die rol opnieuw op zich nemen.

Dit laatste lijkt mij onwaarschijnlijk. Maar misschien is er nog een andere mogelijkheid, die Thurow niet noemt. Die is er in gelegen dat de burgers op een gegeven moment ontdekken welke hoge kosten het kortzichtige nationalistische beleid in feite met zich brengt. En dat zij de politici dwingen hun „zero-sum game” op te geven en in internationale coöperatie en coördinatie te investeren. Het is soms moeilijk om in die mogelijkheid te blijven geloven – vooral na gebeurtenissen als het Duitse veto in de Europese Gemeenschap – maar helemaal hopeloos is het niet. Vijf jaar geleden schreef Lester Thurow nog in *The zero-sum society* dat politici nooit in staat zouden zijn impopulaire maatregelen te treffen. Na de diepe recessie van 1981-1982 weten we dat politici met een impopulair beleid zelfs heel populair kunnen worden. Als de kosten van een verkeerd beleid voor de gewone burger te hoog worden, kan het tij keren. Het is mogelijk om door schade en schande wijs te worden.

L. van der Geest

1) Voor een samenvatting van Thurows lezing zie: Lester C. Thurow, De wereldeconomie bevindt zich op een keerpunt, *NRC Handelsblad*, 15 juni 1985.

2) Lester C. Thurow, *The zero-sum society*, Penguin Books, Harmondsworth, 1981.